

9. Брилін Г. К истории обласного краеведческого музея : очерки. Годы 1925, 1926, 1927. // Вінниця у спогадах: у 3-х т. Т. III: 1920-1950 рр. Вінниця: Віноблдрукарня, 2019. С. 104-131.
10. Пірус Т.П. Солярна символіка на писанках села Рахни Лісові Шаргородського району Вінницької області // Поділля у контексті української історії / Ред. кол.: Лойко О.Г. (відповідальний редактор), Григорчук П.С., Давидюк А.Т. та ін. Вінниця: Вінницький державний педагогічний університет, 2001. С. 84-88.
11. Пірус Т.П., Пірус К.Л. Архаїчна символіка на писанках с. Гушциці Калинівського району Вінницької області / Т.Пірус, К. Пірус // Народна культура Поділля в контексті національного виховання: зб. наук. пр. [відп. ред. Л.С. Мельничук]. Вінниця, 2004. С. 214-218.
12. Пірус Т.П. Традиційне писанкарство // Легенди з-над сивого Бужка: природа, археологія, історія, етнографія та фольклор сіл Митинці, Хотківці, Вереміївка і Заруддя Красилівського району на Хмельниччині. Київ, 2010. С. 249-252.
13. Пірус Т.П. Традиційні подільські писанки у Хмельницькому районі Вінницької області // Перша Хмельницька наукова історико-краєзнавча конференція / Матеріали конференції. 23 вересня 2015 р., м. Хмельник Вінницької області / Ред. колегія: С.Д. Гальчак (голова), Л.В. Баженов (співголова), Ю.А. Зінько (співголова), М.Н. Дорош (відповідальний секретар) та ін. Вінниця: Меркьюрі-Поділля, 2015. С. 246-252.
14. Запис автора 14 грудня 2015 року від Стівбатько (дів. Франчук) Анастасії Йосипівни, 1944 р.н., уродженки с. Шарапанівки Крижопільського району Вінницької області.
15. Пірус Т.П. Народні писанки у селах Голубівка, Северинівка та Хатки Жмеринського району Вінницької області // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження: матеріали XXVII Всеукраїнської Вінницької наукової історико-краєзнавчої конференції 7-8 жовтня 2016 р. / Ред. Ю.А. Зінько. Вінниця : ФОП Корзун Д.Ю., 2016. С. 109-121.
16. Podolskie pisanki. Warszawa, 2012. 140 с.
17. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні: [У 3 кн., 6 т.]. Факс. вид. К.: АТ «Обереги», 1994. Кн. II, т. 3 (Весняний цикл); т. 4 (Літній цикл). 528 с.
18. Там само, с. 191.
19. Пірус Т.П. Про традиційні подільські писанки. Вінниця: ТВОРИ, 2023. 32 с.

Галина Матушок

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДВОПРОФІЛЬНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ (СЕРЕДИНА 50-Х – ПОЧАТОК 60-Х РР. XX СТ.)

У статті йдеться про запровадження у середині 50-х рр. у педагогічних закладах вищої освіти підготовки вчителів широкого профілю, що передбачало суміщення педагогами кількох споріднених

спеціальностей. Авторка зазначає, що відповідно до цієї реформи всі факультети педінститутів, за винятком факультетів фізичного виховання, перевели на підготовку вчителів широкого профілю з п'ятирічним терміном навчання. Передбачалося покращити політехнічну підготовку майбутніх вчителів.

Ключові слова: педагогічний інститут, спеціальність, реформа, учителі, термін навчання.

У середині 50-х рр. у педагогічних закладів вищої освіти розпочато підготовку вчителів широкого профілю. Питання про необхідність суміщення кількох спеціальностей спершу обговорювалося на сторінках радянських педагогічних періодичних видань. Автори цих публікацій обґрунтовували доцільність таких змін і сходилися на тому, що це призведе до покращення якості навчання у школі. Зверталася увага на те, що ця проблема є найбільш гострою для малокомплектних сільських шкіл із незначною кількістю учнів, що було викликано демографічними наслідками радянсько-німецької війни 1941-1945 рр. Тому для них суміщення викладання кількох навчальних дисциплін було особливо актуально [1; 2].

Відповідно до постанови Ради Міністрів СРСР від 18 серпня 1956 р. «Про заходи підвищення якості підготовки вчителів для загальноосвітніх шкіл», аналогічного наказу Міністерства освіти СРСР від 11 вересня 1956 р., Міністерство освіти УРСР, починаючи з 1956-1957 н.р., перевело всі факультети педінститутів, за винятком факультетів фізичного виховання, на підготовку вчителів широкого профілю з п'ятирічним терміном навчання. Нові профілі передбачали підготовку вчителя не лише для роботи за основною спеціальністю, але й озброювали його для викладання інших, переважно споріднених дисциплін, що створювало, на думку, керівництва МО УРСР, «кращі можливості для використання вчителя в школі». Так, історичні факультети об'єднувалися з мовно-літературними у історико-філологічні факультети, що мали готувати учителів української мови і літератури, історії та учителів російської мови і літератури, історії. На базі географічних і природничих створювалися природничо-географічні факультети, які випускатимуть учителів за широким профілем географія, біологія, хімія. Випускники фізико-математичних факультетів передбачалося, що зможуть викладати математику, фізику, креслення або фізику, основи виробництва, практикум у 8-10 класах, креслення та вести уроки праці у майстернях 5-7 класів. На філологічних факультетах розгорнуто підготовку вчителів іноземної мови, як додаткової спеціальності до основного профілю учителя рідної або російської мови та літератури, а в 5 інститутах (Київському, Львівському, Ніжинському, Одеському, Харківському) – учителів співів. Створено також у 3 педінститутах нові профілі для підготовки вчителів спеціальних предметів для міських і в 5 – для сільських шкіл з виробничим навчанням. У трьох інститутах організували підготовку вихователів для шкіл-інтернатів [3, арк. 38-39].

27 серпня 1958 р. Міністерство вищої освіти СРСР видало наказ «Про затвердження спеціальностей педагогічних інститутів», який

містив перелік 27 спеціальностей [4, арк. 96-97]. У 1960-1961 н.р. фахівців зі спеціальності «Російська мова, література, історія» готували 6 педагогічних ЗВО радянської України, яку опановували 962 студенти; «Українська мова, література, історія» – відповідно 4 і 724; «Українська мова, література, іноземна мова» – 8 і 965; «Російська мова, література, іноземна мова» – 8 і 823; «Російська мова, література, співи» – 7 і 1072; «Українська мова, література, співи» – 7 і 1139; «Українська мова, вихователь школи-інтернату» – 1 і 207; «Англійська мова, українська мова, література» – 1 і 52; «Іноземні мови, вихователь школи-інтернату» – 2 і 1094; «Французька мова, українська мова і література» – 1 і 56; «Німецька мова, вихователь школи-інтернату» – 1 і 172; «Німецька мова, англійська мова» – 1 і 103; «Французька мова, німецька мова» – 1 і 82; «Математика, фізика» – 23 і 2265; «Математика, креслення» – 26 і 4277; «Фізика, загальнотехнічні дисципліни» – 26 і 5011; «Біологія, хімія, основи сільськогосподарського виробництва» – 11 і 2312; «Географія, біологія» – 3 і 344; «Педагогіка і психологія дошкільника» – 4 і 473; «Педагогіка і методика початкового навчання» – 15 і 3026; «Фізичне виховання» – 9 і 2596; «Фізичне виховання, вихователь школи-інтернату» – 1 і 248; «Дефектологія, педагогіка і методика початкової освіти» – 1 і 248 [5, арк. 3].

Вищезазначена постанова Ради Міністрів СРСР передбачала також покращення політехнічної підготовки майбутніх вчителів 5-10 класів загальноосвітніх шкіл. Відповідно у навчальні плани інститутів було введено цикл політехнічних дисциплін. У зв'язку з цим Міністерство освіти СРСР своїм наказом від 14 серпня 1957 р. розпорядилося організувати з 1 вересня того ж року кафедри основ виробництва у складі Вінницького, Полтавського, Харківського педінститутів; кафедру основ сільськогосподарського виробництва у Мелітопольському педінституті. Крім того, зважаючи на те, що розпочалася підготовка вчителів співів, а в педінститутах ввели спеціальності «Українська мова, література і співи», «Російська мова, література і співи», передбачалося організувати кафедри співів і музики у Київському, Львівському, Ніжинському, Одеському і Харківському педінститутах [6, арк. 41].

Тобто, бачимо, що майбутні вчителі, окрім викладання профільних дисциплін, мали вміти танцювати, співати, виразно читати, декламувати, малювати, організовувати учнівську художню самодіяльність, грати на одному з музичних інструментів, а також здобути на факультативах навички роботи кіномеханіка, шофера, тракториста, опанувати фотосправу, знати сільськогосподарське виробництво і домоводство (для дівчат) [7], що, звісно, призводило до перевантаження навчальних планів педінститутів, а, відтак, і самих студентів.

У 1963 р. цю реформу було згорнуто. З 1 вересня 1963 р. на виконання постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів УРСР від 9 травня 1963 р. було відновлено підготовку вчителів за навчальними планами з 4-річним терміном навчання з таких спеціальностей: українська мова і література, російська мова і література, математика, англійська мова, французька мова, німецька мова, дефектологія, музика і співи. Крім

того, з п'ятирічного на чотирирічний термін навчання переведено 1990 студентів других курсів, а з другого семестру 1963-1964 н.р. на чотирирічний термін навчання переходили перші і другі курси фізико-математичних спеціальностей [8, арк. 11]. 21 вересня 1964 року наказом міністра вищої і середньої спеціальної освіти СРСР встановлені такі спеціальності з 4-річним терміном навчання: російська мова і література, рідна мова і література народів СРСР, іноземна мова, математика, фізика, хімія, біологія, географія, історія, креслення і малювання, педагогіка і психологія (дошкільна), дефектологія, фізичне виховання, музика і співи, педагогіка і методика початкової освіти. По двохпрофільним спеціальностям, що мало місце у деяких педінститутах, наприклад, географія і біологія, біологія і хімія, математика і креслення тощо, у зв'язку з великим обсягом підготовки встановлено п'ятирічний термін навчання [9, арк. 241; 10, с. 353].

Таким чином, у середині 50-х рр. педагогічні заклади вищої освіти пережили реформування номенклатури спеціальностей. Запроваджувалася підготовка вчителів широкого профілю, що передбачало суміщення педагогами кількох споріднених спеціальностей. Відповідно до цієї реформи всі факультети педінститутів, за винятком факультетів фізичного виховання, перевели на підготовку вчителів широкого профілю з п'ятирічним терміном навчання. Передбачалося покращити політехнічну підготовку майбутніх вчителів. Практика показала хибність цього кроку і у 1963 р. реформу згорнули і повернулися до попередньої системи.

Джерела та література:

1. О мерах повышения качества подготовки учителей для общеобразовательных школ: постановление Совета Министров СССР от 18 августа 1956 г. № 1163. *Учительская газета*. 1956. 29 августа (№ 68). С. 1.
2. Подготовка учителей широкого профиля. *Советская педагогика*. Москва, 1956. № 11. С. 126-128.
3. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України). Ф. 166. Оп. 15. Спр. 2081.
4. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 15. Спр. 2294.
5. ЦДАВО України, ф. 166. Оп. 15. Спр. 3086.
6. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 15. Спр. 2080.
7. Дадаєв К. Д. Про перебудову роботи педагогічних інститутів. *Радянська школа*. Київ, 1959. № 1. С. 86-88.
8. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 15. Спр. 4164.
9. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 15. Спр. 4159.
10. Педагогическая энциклопедия / [редкол.: И. А. Каиров (гл. ред.), Ф. Н. Петров (гл. ред.), А. И. Богомолов и др.]. Москва: изд-во «Сов. энциклопед.» , 1966. Т. 3. 880 с.

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО ПЕДІНСТИТУТУ НАПРИКІНЦІ 50-Х – У СЕРЕДИНІ 60-Х РР. ХХ СТ.

У статті характеризується стан естетичного виховання студентів Кам'янець-Подільського педінституту наприкінці 50-х – у середині 60-х рр. ХХ ст. Автор зазначає, що воно здійснювалося різними засобами і мало різні форми (проведення відповідних лекцій, бесід і факультативних курсів, тематичних вечорів і композицій, конференцій, зустрічі із діячами культури, організація роботи гуртків естетичного виховання, студентського університету культури, драматичної студії «Філолог» тощо). Найбільш масовою формою була участь студентів у загальноінститутській та факультетській художній самодіяльності.

Ключові слова: педінститут, студенти, естетичне виховання, художня самодіяльність, клуб.

Значне місце у житті Кам'янець-Подільського педінституту посідало естетичне виховання. Воно було покликане вирішувати такі головні завдання: художній розвиток самого студента, розуміння ним прекрасного, єдності етичного та естетичного, виховання його здібностей та смаку; набуття студентами певних знань, умінь та навичок, як елементу професійної підготовки, щоб студент міг у подальшому бути організатором естетичного виховання учнів [1, арк. 82].

Естетичне виховання студентів здійснювалося різними засобами. У лекційних курсах з літератури, історії розкривалося художнє багатство літератури, краса світу і людини, велич гуманістичних ідеалів. У студентів виховувалося уміння оцінити естетичний зміст художнього твору. Цій меті були підпорядковані і факультативний курс з історії мистецтва (на історико-філологічному факультеті), і лекції для студентів («У чому краса радянської людини?», «Прекрасне в житті і мистецтві», «Як слухати музику», «Естетичне оздоблення побуту», «Як читати художню картину», «Музика облагороджує людину»), літературно-музичні вечори, факультативні курси музичної грамоти, виразного читання, гуртки художньої самодіяльності, культпоходи в кіно і театр тощо [2, арк. 88; 3, арк. 163]. На історико-філологічному факультеті працював гурток естетичного виховання, основною тематикою якого було організація естетичного виховання учнів в школі. Організовано спеціальні тематичні вечори і композиції (вечір сонета, пушкінський вечір, «Широка страна моя родная», «Слово Шевченка», «Парад літературних героїв» та інші) [4, арк. 130].

З метою втілення естетичного начала в працю, побут і навчання систематично проводилися бесіди в академгрупах, кімнатах в гуртожитку та через газету «Радянський студент», зокрема, про організацію праці студентів, оформлення їхніх кімнат, естетику поведінки, їх зовнішній вигляд [1, арк. 83].